CURACAO
1969

Drukker:
N.V. Centrale Drukkerij & Bos. Reklame-Industrie
Nijmegen.

Schrijver en uitgever:
Paul Brenneker, Curaçao.

SAMBUMBU

No. 1

Volkskunde
van

CURACAO
ARUBA EN
BONAIRE

DL. 1
CARI: 1

GELD

Voor de eerste levensbehoeften werd oudtijds in de buitendistricten zelden **geld** uitgegeven. Iedereen plantte wat en hield er wat vee op na. Wie slachtte, deelde het vlees met buren en bekenden. Vis werd in eigen omgeving nooit verkocht, wel geruild voor mais, pompoen, eieren of bonen. *Coi laman no ta pa bende,* wat uit de zee komt mag je niet verkopen. Wie zeker wilde zijn van

een visje, ging naar het strand met een doosje lucifers of een gobi rum, als ruilmiddel.

Geld werd in de *baúl* bewaard, een grote houten koffer, twee tot drie keer ingepakt. Altijd droeg men muntgeld meer achting toe dan papieren geld. Een man die de koeien van een heer verzorgde, ging zo ver dat hij alleen maar centen en vierduitstukken aannam, want die kon hij tellen en het was gauw veel.

Op Bonaire heb ik een visser gekend, die niets van dat slappe geld moest weten en een extra baul er op nahield, met guldens en rijksdaalders. Een gerucht was er eens voldoende om alle vertrouwen in papieren geld te verliezen. Na een paar dagen werd alle muntgeld ingehouden en iedereen trachtte te betalen met briefjes. Een officiële mededeling van de gezaghebber was nodig om de economie niet spaak te laten lopen.

Tegenwoordig komt weer opnieuw de *macutu di sacu* in de mode, een soort portemonnaie, bestaande uit twee over elkaar geschoven zakjes, gevlochten van *cabana,* het stro waarvan men hoeden vlecht. Vrouwen vlechten ze in alle maten. Letterlijk vertaald heet zo'n macutu: zakmandje.

De Nederlandse Antillen hebben een eigen **munt**, maar met nederlandse benamingen. Een nederlandse gulden is hier iets meer dan een halve gulden waard. Maar met de benaming gaat het zoals overal elders. Be-

paalde hoeveelheden en muntwaarden liggen vanouds zo vast in de mond van de bevolking, dat zij in het leven van iedere dag meer worden gebruikt dan de officiële benamingen. Toch worden in winkels en advertenties altijd de prijzen aangegeven in guldens en centen en zelfs met het bekende fl. Iedereen kent die waarden, maar benoemt ze anders.

Geld in het algemeen heet *placa* of *cen,* maar wordt zo nu en dan wel eens wat romantischer genoemd: *pesétas, morocóta, dinéro.* Een meer huiselijke benaming is *wechi,* of *bleki,* blikjes.

Het halfje heette vroeger *cen chiki,* kleine cent. Een cent heet *cen* of ook nog wel *cen grandi,* grote cent; 2½ cent is een *placa.* Een stuiver is *cinco cen,* vijf cent, of *dos placa,* twee plak. Het muntstukje, vierkant nog wel, heet ook *locha* of *sepelin* of *scapadebchi.* Een dubbeltje wordt het verbasterd nederlands *debchi* genoemd en ook *cuater placa,* vier plakken. Vijftien cent heet *un riá,* een reaal, wat eens een muntstuk was. Een kwartje heet *diesplaca,* tien plakken. Vijftig cent heet algemeen *un jotin,* oorspronkelijk de munt *giotin.* Alleen oude mensen spreken nog wel eens van een *gurdein* of *gardein.* En deze kennen ook nog *chilín* voor 62½ cent. Een gulden is een *florin* of un *heeldu*; een rijksdaalder un *fuerte,* of un dollar, wat meestal wordt uitgesproken als een *dollu.* Daarbij komen dan nog vele combinaties; zo is 35 cent vast *do-riá-*

do-placa. De rest kunt u dagelijks op de markt horen. De rode papieren noodgulden uit de laatste oorlog werd spottend *sobrecama,* beddelaken genoemd.

Het driekantje is een driehoekig muntstuk ter waarde van vijftig cent. Bij gebrek aan pasmunt zijn in het begin van de vorige eeuw dollarstukken in vieren en later in vijven versneden. Ze worden hier *giotín cortá* genoemd, gesneden halve gulden. Ze zijn reeds lang niet meer in omloop en zeer zeldzaam, daar ze aan buitenlanders duur verkocht worden. Wel draagt men ze soms aan een armband. Heren laten er door een zilversmid knopjes aan solderen, zodat twee stuks dienen als manchetknopen.

Eveneens in de vorige eeuw heeft het gouvernement aan drie particulieren het recht verleend stuivers te slaan. Ze waren rond en zo klein als het huidige dubbeltje. Aan de ene kant staat: 1 stuiver, aan de andere kant de letters van de eigenaars. Een van die eigenaars, Jacobus Jesurun, werd in de wandel Shon Cochi genoemd en dat heeft aan de ronde stuivertjes de naam van *placa di Shon Cochi* gegeven, geld van Shon Cochi.

Erg veel liefde voor oude munten heeft men niet, tenzij ze van edel metaal zijn. Een vrouw vertelde me, dat ze een heel doosje vol munten had bezeten, die niet meer in omloop waren. Ze is er wel zes winkels mee afgelopen en nergens gaven ze haar *foenchi* voor dat oude geld. Toen heeft ze heel het

kistje aan een visser meegegeven, die het ver van de kust in zee heeft gegooid.

Maar gouden dukaten moeten er in de grond liggen begraven. Iedere keer als iemand bij graafwerk op een urn stiet, wat nogal eens is voorgekomen, dacht hij schatrijk te zijn. Ook fluistert men dat onder de stenen bollen van Papaja, goud ligt verborgen. Het zijn diabaasstenen, sommige van een meter doorsnee. Ze worden *piedra di butishi* genoemd, kruikflessen of *piedra di indjan,* indianenstenen; „indianen hebben er hun goud verstopt".

Onder het volk bestaan een groot aantal spaarfondsen. Zeer typerend wordt het sparen, *hunga sam,* genoemd, samen spelen, spelenderwijs sparen. De wijze van geldinleggen is gevarieerd.

Er zijn er die wekelijks of maandelijks een vast bedrag inleggen. Er zijn er ook die beginnen met een cent en iedere week een cent meer bijdragen. Om beurten wordt dan de hele kas uitgekeerd aan een inlegger, plus nog een extra keer voor de kashouder. Soms ook moet degene die de pot krijgt, een te voren vastgesteld bedrag aan de kashouder teruggeven.

In de oude tijd kende men ook hoedensams. In plaats van geld brengt ieder lid wekelijks een gevlochten hoed bij de leider. De uitkering bestond dan in een stapel hoeden, die je ineens kon verkopen om aan geld te komen.

De meest populaire manier om geld t
sparen is tegenwoordig de Credit Union
Deze heeft voor, dat alle leden een bestuu
kiezen, die ze het vertrouwen schenken o
het geld te beheren en uit te keren. Me
leert er bovendien hoe met geld om te gaa
en hoe het zo voordelig mogelijk te beste
den. Het allergrootste voordeel van de credi
unions is, dat men weer opnieuw belang
stelling kweekt voor de noden van de ande

De sociale constructie van de oude men
sengemeenschap dwong de mens belang
stelling en hulpvaardigheid te betonen bi
het bouwen van huizen, bij landbouw e
veeteelt. Deze eenheid was door de modern
economie en het werken in de industrie ge
deeltelijk verloren gegaan. De credit unio
dwingt de mensen weer aandacht te beste
den voor elkaar.

De slaven die gebrekkig waren of te ou
om te werken, waren er na de emancipati
het slechtst aan toe.

Het Gouvernement stelde een uitgebreid
armenzorg in voor degenen, die niet konde
werken en geen alimentatieplichtige famili
bezaten. Deze instelling ging bijzonder om
slachtig te werk. De districtsmeester moes
elk geval uitzoeken en als het een werke
lijke behoeftige gold, een brief schrijve
aan de gouverneur, die via de procureu
antwoordde. Bij gunstige beslissing bedroe
de uitkering veertig tot zestig cent pe
week. Een arbeider verdiende in die dage
vijftig cent per dag bij het bestuur.

„Aan Den Heer Districtmeester van het 5e District Alhier — Curaçao, den 11 February 1873. — Naar aanleiding van het daartoe gedaan verzoek, wordt U Wel Edel-Gestrenge gemagtigd om de hulpbehoevende geëmancipeerde Icacia van St. Kruis in onderstand op te nemen en haar wekelijks de som van vijftig centen uit te betalen. — De Procureur Generaal: Koentie.” En dit waren geen invulformulieren, maar elke keer een voluit geschreven brief.

Vijf jaar later vindt de gouverneur het al te bar worden. Hij schrijft in 1878 aan de districtmeester van Bandabao: „Nimmer kon het in de bedoeling liggen, dat het bestuur zich voortdurend met het onderhoud van oud geworden geëmancipeerden, zelfs 15 jaren na de emancipatie, zou blijven belasten. Die onderstand had alleen ten doel om te voorkomen, dat bij de emancipatie der slaven, zij die toen ongeschikt waren om te werken, niet van gebrek zouden omkomen”.

Toch werd nog in 1913 door het gouvernement aan vrijgemaakte F. D. 87 jaar oud, uitgekeerd 50 cent per week. Aan R. M. 91 jaar oud, ook 50 cent; aan A. M. K., 80 jaar oud, 40 cent per week.

In San Juan ligt volgens een hardnekkige traditie een **schat** begraven, „daar waar veel palu di sia’s staan hebben de indianen goud in de grond verborgen, toen er onraad dreigde”.

Het ongeluk is, dat over heel de knoek heen palu di sia's groeien. Op Klein Bloempot is al eens gegraven naar een schat. Toen Shon Ebi, eigenaar van veel slaven, stierf, liet hij niets, van waarde achter. Maar hij schijnt eens verteld te hebben veel geld begraven en met een vierkanten steen en ijzeren ring te hebben afgedekt.

De oude knecht, die aldaar reeds van kindsbeen af werkt, zegt, dat er geen twijfel over is, „want wij zien er ieder ogenblik veel licht".

Veel is er te doen geweest over de schat van Santa Barbara op Bonaire. Naar men zegt, heeft een kapitein, die achtervolgd werd door piraten, op Bonaire een schat in de grond begraven. Aan de verkoopakte zou nog steeds de clausule verbonden zijn, dat, mocht het goud worden gevonden, de helft aan de oorspronkelijke eigenaar toekomt.

De kapitein maakte een geometrische tekening om de plaats te bepalen. De lijn Punt Vierkant - noordpunt van Klein Bonaire vormt de basis van een driehoek. De graden van de basishoeken staan in een document opgetekend. Daar waar de opstaande zijden elkaar snijden, ligt de schat. Maar o wee, het document is in tweeën gescheurd. De helft ligt „ergens" op Curaçao en de andere helft is in particulier bezit „ergens" in Venezuela.

Toch is er al eens gegraven. Achter Porto Kenepa is nog een verzande kuil en een hoop grond te zien, waar de poging gedaan is. Zonder succes.

De vissers van Piscadera zagen eens een vreemde boot de kust naderen. Ze verborgen zich in een boom en konden van daaruit zien, dat een paar mannen het schip verlieten, aan wal kwamen en een paar kleine kistjes en urnen in de grond stopten. Toen alles veilig was, kwamen zij uit hun schuilplaats te voorschijn en groeven het verborgene op. Wat ze vonden, hebben ze nooit willen bekend maken.

Op Bonaire kocht een man een oud huis met dikke muren. Bij een verbouwing vond hij in de muren kruiken met geld.

Rijke heren, zo vertelt een oude man, bedekten een begraven schat met een lijk, opdat de geest van die dode niet zou toestaan, dat zijn beenderen zouden worden opgegraven en weggegooid. Piraten schoten een makker neer, en legden die op het verborgen goud.

Een schat opgraven is geen eenvoudige zaak, zelfs al ligt er geen lijk op. Weet je uit mededelingen of uit het feit, dat een dwaallicht telkens op één plaats blijft staan, dat ergens een schat in de grond zit, dan moet je het aan niemand vertellen. Heel alleen moet je aan het graven gaan. Je hangt een rozenkrans om de hals, neemt een mes in de ene hand en een zakdoek in de andere. Wil de geest van de eigenaar je wegtrekken, dan laat je de zakdoek los en je kunt ontkomen.

Een andere methode is telkens om je heen en in de kuil pure alcohol sprenkelen en ook een zakdoek met alcohol in je hand houden en er veel aan ruiken. Heb je het goud gevonden, dan moet je die zakdoek in de kuil gooien, dan komt de geest je niet achterna.

Op Rio Canario is vroeger eens met graven een kruik met geld gevonden; maar deze is niet in het museum terecht gekomen, wat te begrijpen is.

Onder een dadelpalm op Klein Sint Michiel, bij de ingang van de Salinja moet volgens de overlevering een schat begraven liggen. De vroegere eigenaar van de grond heeft er al eens laten graven, doch zonder succes. Een oude man vertelde me, dat de meeste schatgravers het verkeerd aanpakken. Je moet het helemaal alleen doen.

Men zegt, dat daar waar dwaallichten blijven staan, een schat ligt begraven. Lang geleden zagen de bewoners van Ma Louisa zo'n licht telkens stilstaan boven eenzelfde plaats. Er werd gegraven en men vond... een beeld van Sint Antonius. En daarmee was de theorie omtrent de dwaallichten weer eens duidelijk „bewezen".

Jaren her werkten mannen aan de weg in de Kloof en stootten op een urn, een *tinashi,* die met een steen was afgedekt. De inhoud viel tegen: enkele stenen beitels, een half vergaan tasje van geitenvel en een paar tondeldozen. Heel de rijkdom van een arme

drommel, die in een ogenblik van gevaar zijn spullen in veiligheid had gebracht.

Een der vorige eigenaars van Vergenoegen, aan de weg naar Santa Rosa, Koer geheten, heeft, zo zegt men, op zijn terrein geld en goud begraven, in *butuela's,* kruiken. Zijn geest zou eens een vrouw hebben gewaarschuwd, die samen met haar man ging graven. Maar dat is fout, als een geest je roept, moet je alleen gaan. De vrouw voelde er eerst niet veel voor, maar na drie oproepen is zij toch aan het karwei begonnen, notabene met haar handen. Behalve houtskool heeft ze niets gevonden.

Maar de omgeving zegt, dat er soms vonken van die plek spatten en dat het soms alleen daar regent, terwijl het in heel de buurt zonnig is.